

Handlingsplan mot våld i nära relation samt hedersrelaterat våld och förtryck

Handlingsplan för Upplands-Bro kommun

2018-11-12 rev 2019-01-14

karin.hagglund@upplands-bro.se

Upplands-Bro i hjärtat av Mälardalen är en av Storstockholms naturskönaste kommuner med 13 mil stränder och en skärgård med 50 öar. Här möts en mångtusenårig historia med en spännande framtidsutveckling. Här kan du kombinera tryggt boende med en aktiv fritid. Allt finns på armlängds avstånd.

Rapport

Text: Karin Hägglund, Upplands-Bro kommun

www.upplands-bro.se
kommun@upplands-bro.se
08 581 690 00

Innehåll

1	Inledning	5
1.1	Handlingsplan mot våld i nära relation samt hedersrelaterat våld och förtryck.....	7
2	Bilaga: Kartläggning av arbete för att förebygga och minska våld i nära relation.....	9
2.1	Våld i nära relation - hur vanligt är det?	9
2.1.1	Utsatta grupper	9
2.2	Ett paradigmskifte har skett	10
2.3	Två viktiga begrepp att definiera	10
2.3.1	Våld	10
2.3.2	Nära relation	11
2.4	Våld och hälsa.....	11
2.5	Men det handlar inte bara om utsatta kvinnor.....	12
2.5.1	Barn	12
2.5.2	Hedersrelaterat våld.....	12
3	Vad har vi att förhålla oss till?	14
3.1	Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet.....	14
3.2	Mål för jämställdhet.....	15
3.3	Riktlinjer för våld i nära relation för Upplands-Bro	15
4	Samverkan och en del av ett kommunövergripande folkhälsoarbete....	16
4.1	Att förebygga våld som en del av ett folkhälsoarbete.....	16
4.2	Vad görs idag?	16
4.2.1	Kommunledningskontoret	17
4.2.2	Socialkontoret.....	17
4.2.3	Utbildningskontoret.....	18
4.2.4	Kultur - fritidskontoret.....	18
4.3	Best practice.....	19
4.4	Vi behöver jobba på olika nivåer för att bli framgångsrika	20
4.4.1	Befintliga strukturer.....	21
4.4.2	Operativ nivå	21
4.4.3	Att våga se och våga fråga är avgörande	21
4.4.4	Kompetensutveckling	21
5	Utveckling av arbetet	22
6	Vill du lära mer om kvinnofridsarbete och våld i nära relation?	23
6.1	Hemsidor.....	23
7	Bilaga 1 Vad görs idag för att förebygga och minska våld i nära relation?	25
	Socialkontoret - fyra arbetsområden	25
	Utbildningskontoret – fyra arbetsområden	27
	Kultur -och fritidskontoret – två arbetsområden	28

**Handlingsplan mot våld i nära relation
samt hedersrelaterat våld och förtryck**

1 Inledning

Våld i nära relation är ett allvarligt folkhälso- och samhällsproblem. Att leva i frihet från våld är en mänsklig rättighet. Levnadsvillkor och livskvalitet påverkas allvarligt för de som är våldsutsatta. Det är fler kvinnor än män som utsätts för våld i nära relation.

Våld mot kvinnor definieras i Istanbulkonventionen¹ som:

" ... ett brott mot de mänskliga rättigheterna och en form av diskriminering av kvinnor och avser varje fall av könsrelaterat våld som leder till, eller troligen kommer att leda till, fysisk, sexuell, psykisk eller ekonomisk skada eller fysiskt, sexuellt, psykiskt eller ekonomiskt lidande för kvinnor, inbegripet hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, oavsett om det sker i ett offentligt eller privat sammanhang." (artikel 3.a.)

Det är viktigt att sätta ljus på att våld i nära relation är en situation som oftast föregåtts av en "normaliseringsprocess" där en successiv förskjutning av gränser för vad som är acceptabelt inom relationen har skett. Våld kan också ske i en hederskultur och skiljer ut sig genom att våldet då är kollektivt sanktionerat av människor i omgivningen.

Föreslagen handlingsplan baseras på en kartläggning av arbetet för att förebygga och minska våld i nära relation Upplands-Bro. Kartläggningen genomfördes under våren 2018. Utgångspunkten var att först se över hur verksamheterna inom Upplands-Bro kommun arbetar idag för att sedan kunna se vilka strategiska steg som behöver tas framöver. Det är av vikt att arbetet går i linje med det kommunövergripande arbetet för hållbar utveckling. Samverkan med andra aktörer såsom föreningslivet, polis, kvinnojouren Anna, primärvården och bostadsbolagen är avgörande för att lyckas med arbetet att förebygga och minska våld i nära relation. Kartläggningen bifogas som bilaga och syftar till att ge en bakgrund och ett sammanhang för arbetsområdet *att förebygga och minska våld i nära relation* i Upplands-Bro kommun, samt visa på arbetet som görs inom den kommunala verksamheten.

Ett kommunövergripande arbete för att förebygga och minska våld i nära relation i Upplands-Bro har inletts under våren 2018 då en strateg har anställts på halvtid för att samordna arbetet. Tjänsten är placerad inom socialkontoret på avdelningen för kvalitet- och verksamhetsstöd. Tjänsten finansieras av

¹Istanbulkonventionen kallas Europarådets konvention förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet då konventionen undertecknades i Istanbul maj 2011. Den trädde i kraft i Sverige november 2014.

kommunen och det finns externa medel sökta från Socialstyrelsen för att genomföra vissa insatser inom området.

1.1 Handlingsplan för att förebygga och minska våld i nära relation

Målet är att skapa en handlingsplan för att utveckla arbetet inför 2019 med aktiviteter på såväl lång och på kort sikt som kan följas upp. Det är viktigt att dessa integreras i ordinarie styrsystem och att varje nämnd ser vad den egna verksamheten kan bidra med. Arbetet samordnas av relationsvåldsstrategen.

Övergripande syfte är att förebygga och minska våld i nära relation genom att utveckla det strategiska arbetet, samverkan och fördjupa den kollektiva kunskapen inom området.

Innehåll:

Organisation

- Integrera arbetet för att förebygga och minska våld i nära relation med övrigt strategiskt förebyggande arbete i kommunen. Detta för att arbeta mer effektivt utifrån risk- och skyddsfaktorer. Under det Förebyggande rådet kommer olika operativa samverkansgrupper skapas, varav en grupp ska ha fokus på att förebygga och minska våld i nära relation. I grupp bör socialtjänsten, elevhälsa, gymnasier, fritid, polis och Kvinnojouren Anna ingå. Gruppen bör samordnas av strategen för våld i nära relation och syfta till att skapa ett effektivt operativt arbete med samsyn.

Ökad kunskap

- Skapa ett nätverk i kommunen som träffas två gånger per år för att sprida kunskap genom föreläsningar och presentationer av olika verksamheter. Nätverket ska utgöra en arena för samverkan och erfarenhetsutbyte. Inbjudna kommer att vara kommunala verksamheter såväl som andra berörda aktörer i kommunen.
- Kunskapsseminarium och workshops för politiker och kommunledningen med syfte att öka kunskap om effektivt arbete för att förebygga och minska våld i nära relation.
- Ta fram en plan för att fler berörda inom kommunens olika kontor ska genomföra webbutbildningen från Nationellt Centrum för Kvinnofrid.
- Utveckla hemsidan med enkel och lättillgänglig information. Det finns idag ett system, Infogeneratoren, som är framtagen av Länsstyrelserna för att ge lättillgänglig och korrekt information på olika språk.
- Ta fram, ett för kommunen gemensamt, informationsmaterial att sprida inom kommunens verksamheter, till exempel affischer och flyers.

Information ska finnas om var man kan vända sig inom kommunen, om Kvinnojouren Anna, Origo, BRIS och eventuellt fler aktuella aktörer. Under workshopen lyftes flera möjligheter till att sprida information fram som till exempel att skolbibliotek och bibliotek kan ha tema om våld via bokutställningar.

Samverkan

- Utveckla dialogforum med lokalinvånare och samverkan med det lokala föreningslivet med syfte att förebygga och minska våld i nära relation. Vidare är syftet att stärka sammanhållningen bland kommuninvånare samt förståelsen för det lokala arbetet bland kommunanställda och förtroendevalda.
- Fördjupat samarbete med Origo utifrån hedersrelaterat våld via Integrationsenheten i Upplands-Bro kommun.

Utveckling av arbetssätt

- Kommunövergripande checklista för hur Upplands-Bro kommun arbetar för att uppmärksamma och synliggöra våld i nära relation och rutiner för orosanmälningar samt hur samverkan med föräldrar, förskola och skola ska ske efter anmälan.
- Förändra rutinen att ekonomiskt bistånd betalas ut till enbart mannen (eller till endast en part om det är ett samkönat par) till att det ska betalas ut till båda makarna i ett hushåll.
- Se över möjligheterna att arbeta med metoden *Huskurage* som drivs av en ideell förening med mål att förebygga och förhindra våld i nära relation genom att ge grannar verktyg att agera. Huskurage är en policy som uppmanar grannar att visa omtanke och omsorg vid oro för att någon far illa.

2 Bilaga: Kartläggning av arbete för att förebygga och minska våld i nära relation

2.1 Våld i nära relation - hur vanligt är det?

Våld förekommer i alla åldrar och i samtliga samhällsgrupper. Det är drygt 25 procent av Sveriges kvinnor som utsatts för våld i nära relation och cirka 17 procent av männen. Det är lika vanligt förekommande i homosexuella som heterosexuella relationer. Det finns kvinnor som slår män men i majoriteten av fallen är det män som slår kvinnor. Det sambandet stärks ju grövre våld som används. Kvinnor har även en högre utsatthet för dödligt våld i en nära relation.²

2.1.1 Utsatta grupper

Det finns faktorer som kan bidra till ökad utsatthet och sårbarhet för våld, direkt eller indirekt.

- Barn som är utsatta eller bevittnar våld
- Kvinnor och barn som lever i en hederskultur
- Personer med psykiska och fysiska funktionsnedsättningar utifrån beroendeställning
- Missbrukande kvinnor
- HBTQ-personer
- Äldre

I sammanhanget bör nämnas att personer som är 65 år och uppåt är en växande grupp i befolkningen och även i denna grupp förekommer våld. Det finns även en särskild utsatthet i gruppen på grund av sjukdom som påverkar personligheten och kan utlösa våldstendenser hos de äldre som påverkar deras anhöriga och även brukare emellan. I en rapport från Länsstyrelsen³ lyfts att detta inte alltid ses som våld i nära relation och därför inte registreras eller anmäls. Äldre som behöver mycket vård från till exempel anhöriga, löper också större risk att bli utsatta för våld då de befinner sig i beroendeställning och de anhöriga befinner sig i en pressad situation.

En intressant aspekt på utsatthet för våld som lyftes på nationella kvinnofridskonferensen i maj 2018 var att vara mamma. Att just sårbarheten – rädslan att förlora sina barn – kan leda till att kvinnor stannar i en våldsrelation.

² SOU 2014:49 *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga.*

³ Länsstyrelsen Rapport 2017:20: *Äldre och våld i nära relationer. En kartläggning om kommunernas arbete 2017.*

Viktigt att notera är att de allra flesta våldsutsatta kvinnor är mammor och att ta detta i beaktande vid stöd och hjälp.

2.2 Ett paradigmskifte har skett

Den senaste tioårsperioden har arbetet för kvinnofrid och mot våld i nära relation genomgått ett paradigmskifte. Idag tar samhällets olika aktörer allt större ansvar för att ge stöd och hjälp till våldsutsatta vuxna och till barn som har bevittnat eller själva utsatts för våld. Tidigare har arbetet främst drivits av ideella krafter. Kommunens ansvar för att ge stöd och hjälp tydliggjordes 2007 genom en skärpning av socialtjänstlagen (SoL) samt 2014 gjordes ett förtydligande av då Socialstyrelsens *Föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer* infördes.

Sedan några år tillbaka har det skett en förskjutning till att prata om våldet i könsneutrala termer. Den pendeln är dock på väg tillbaka och vid Nationella Kvinnofridskonferensen⁴ i maj 2018 pratade flera av Sveriges experter och politiker inom området om vikten att våga prata om våldet ur ett genus - och strukturellt perspektiv, just för att tydliggöra att kvinnor är mer utsatta än män. I och med det bör vi använda begreppet *kvinnofrid* - mäns våld mot kvinnor - såväl som begreppet *våld i nära relation* – för att inkludera andra grupper som drabbas av våld.

2.3 Två viktiga begrepp att definiera

2.3.1 Våld

Våld är en handling riktad mot en annan person, som genom denna handling skadar, smärtar, skrämmer eller kränker och får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra något som den vill.⁵

Olika former av våld

- Fysiskt våld kan bestå av alltifrån hårda grepp, knuffar och örfilar till knytnävsslag, sparkar och användande av vapen.
- Det psykiska våldet kan handla exempelvis om hot, tvång, trakasserier, glåpord, förlöjliganden, kontroll, och social isolering.
- Sexuellt våld kan innebära att tvinga någon till sexuella handlingar, tvinga någon att titta på pornografi, sexuella trakasserier, sexuellt kränkande språk och våldtäkt. Det kan också handla om könsstympning och tvångs gifte.
- Materiellt och ekonomiskt våld kan bestå av att ha sönder ägodelar som betyder mycket för den andre, stöld, att vägra den utsatta insyn i ekonomin och ekonomisk kontroll.

⁴ Nationell Kvinnofridskonferens 29 - 30 maj, 2018. Anordnad av Nationell myndighetssamverkan för kvinnofrid

⁵ Definition av Per Isdal, grundare av Alternativ till våld.

- Våld i form av försummelse riktas ofta mot personer med nedsatt funktionsförmåga som har svårt att i vissa avseenden klara sig själva. Det kan exempelvis handla om att inte ge den utsatta sin medicin eller mat, att inte hjälpa personen till sin rullstol från sängen och att inte ge hjälp med personlig hygien och annat.

Ibland utövas inte våldet aktivt så ofta, det räcker att det finns där latent och att den utsatta vet att det kan upprepas, för att skapa en otrygg situation och begränsa och kontrollera den utsatta i dennes vardag.

2.3.2 Nära relation

Begreppet närstående är könsneutralt och syftar på varje person som den våldsutsatta bedöms ha en nära och förtroendefull relation till. Det kan handla om såväl makar, partners, sambor, pojk- eller flickvänner, som föräldrar, syskon, barn eller andra släktingar. Det kan även gälla andra personer som den våldsutsatta har eller har haft en nära och förtroendefull relation till.

Bedömningen om vem som kan betraktas som närstående ska göras utifrån familje- och levnadsförhållanden i det enskilda fallet.⁶

2.4 Våld och hälsa

Våld i nära relation har konstaterats vara ett av de allvarligaste problemen mot kvinnors hälsa enligt WHO (Världshälsoorganisationen) 2013. Det utövas främst av män som de har eller haft en nära relation med.⁷

Då våld i nära relation och det grövsta våldet är riktat mot kvinnor är det i sammanhanget av vikt att se vilka konsekvenser våldet har för kvinnors hälsa.⁸

- Tecken på posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) är tre till fyra gånger vanligare hos kvinnor som utsatts för allvarligt våld.
- Depression är dubbelt så vanligt hos kvinnor som utsatts för allvarligt våld.
- Fysisk ohälsa är dubbelt så vanligt hos kvinnor som utsatts för allvarligt våld, till exempel är hjärtinfarkt två till fyra gånger så vanligt i denna grupp.
- Försäkringskassan handlägger cirka 11 000 fall årligen gällande sjukskrivning, rehabilitering eller aktivitetsersättning relaterat till misshandel, grov kvinnofridskränkning och olaga hot mot kvinnor.⁹

⁶ SOU 2015:55 *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck*.

⁷ SOU 2015:55 *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck*

⁸ Nationellt Centrum för Kvinnofrid (2014). *Våld och hälsa. En befolkningsstudie om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa*.

⁹ Brottsförebyggande rådet, bra.se

2.5 Men det handlar inte bara om utsatta kvinnor

2.5.1 Barn

Begreppen kvinnofrid och våld i nära relation används parallellt för att belysa att arbetet dock inte enbart handlar om våldsutsatta kvinnor. Det är till exempel av vikt att uppmärksamma att det ofta finns barn som påverkas av våldet, antingen direkt genom att även de är våldsutsatta eller indirekt genom att vara vittne till och att leva i ett sammanhang där våld är en del av vardagen. Det tar sig i uttryck i olika former av fysisk och psykisk ohälsa, varav ett exempel är svårigheter att koncentrera sig i skolan. Utifrån konventionen om barns rättigheter ska barns bästa vara i fokus och det är centralt att komma ihåg i detta arbete när det finns minderåriga barn med i bilden.¹⁰

2.5.2 Hedersrelaterat våld

I ett sammanhang som präglas av hederskultur är det kollektivets (familjens eller släktens) intressen överordnade individens. Det bygger på traditioner och normer och det finns ett samband mellan utövande av religion och strävan efter att bevara heder. Däremot finns det inget samband mellan någon specifik religion och våld. Förtryck med hänvisning till heder återfinns inom olika etniska och religiösa grupper.¹¹ I hederskultur sker det alltid repressalier om en person bryter mot regler eller normer där familjens heder kan vanöras. Det är framförallt normer kring sexualitet och relationer som är i fokus. Kvinnor och män bidrar till att reproducera hederskulturen och ofta är det såväl familj, släkt som grannar som ser till att den sociala kontrollen upprätthålls.

I Sverige är det uppskattningsvis cirka tio procent av unga upp till 25 år som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Det är cirka 100 000 människor, varav de flesta är flickor och kvinnor.¹²

Hedersrelaterat våld innefattar bland annat:

- Flickor utsätts för könsstympning, vanligtvis mellan 4 och 14 år.¹³
- Förbud mot kärleksrelationer innan äktenskap.
- Att inte få välja partner själv.
- Frånskilda kvinnor anses bryta mot familjens och släktens heder och kan därför utsättas för våld och förtryck.
- Särskilt utsatta är HBTQ-personer då tvåsamhet och heterosexualitet är norm.

¹⁰ Regeringskansliet (2014): *Konventionen om barns rättigheter med strategi för att stärka barns rättigheter i Sverige.*

¹¹ Nationellt Centrum för Kvinnofrid (2010) *Hedersrelaterat våld och förtryck – en kunskaps- och forskningsöversikt.*

¹² SOU 2014:49 *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga.*

¹³ UNICEF 2016, Female Genital Mutilation/Cutting: A global concern

- Särskilt utsatta är även personer med funktionsnedsättning då de ofta är mycket beroende av sin omgivning. (Denna utsatthet för våld återfinns dock oavsett kontext, till stor del på grund av sin beroendeställning.)¹⁴

Att tänka på:

- Då hederskultur är rådande är det vanligt att det som rör familjen hålls inom just familjen. Det anses självklart att inte prata med till exempel personal inom förskola, skola och socialtjänst om problem. Det gör det än mer viktigt att personal som möter familjer i olika verksamheter både har kunskap och vågar fråga om de uppfattar signaler att hedersrelaterat våld eventuellt förekommer.

¹⁴ Origo, www.origostockholm.se (2018)

3 Vad har vi att förhålla oss till?

3.1 Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet

Konvention kallas även *Istanbulkonventionen* då den undertecknades i Istanbul 11 maj 2011. Sverige undertecknade konventionen samma dag och i november 2014 trädde den i kraft i Sverige.¹⁵

Istanbulkonventionen är det första juridiskt bindande regionala instrumentet om våld mot kvinnor i Europa.

Istanbulkonventionen fördömer alla former av våld och beskriver våld mot kvinnor: ”*som ett uttryck för historiskt ojämlika maktförhållanden mellan kvinnor och män.*” Vidare fastslår den att våld mot kvinnor på strukturell nivå är relaterat till kön och konstaterar att kvinnor och flickor riskerar att utsättas för könsrelaterat våld samt våld i hemmet i större utsträckning än män. Arbetet för att förebygga våld blir då avgörande för att kunna uppnå jämställdhet mellan kvinnor och män. Istanbulkonventionen särskiljer sig från andra definitioner av våld (se inledning) då den inkluderar ekonomiskt lidande. I en förklarande rapport beskrivs att ekonomiskt lidande kan ha samband med psykiskt våld, vilket leder till antagandet i rapporten.

”... att förebygga våld mot kvinnor är av avgörande betydelse för att uppnå såväl *formell* som *reell* jämställdhet mellan kvinnor och män.”

Istanbulkonventionen är enkelt och praktiskt skriven i olika artiklar som pekar ut att arbetet mot våld i nära relation bland annat ska bygga på:

- Ett genusmedvetet förhållningssätt
- Samordning av berörda aktörer, även frivilligorganisationer och civilsamhället
- Se över ekonomiska resurser för att kunna bedriva ett adekvat arbete
- Öka medvetenheten genom till exempel kampanjer och program
- Samt att en så kallad hederskultur inte rättfärdigar någon typ av våldshandling.

¹⁵ Regeringskansliet 2014: *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet*

3.2 Mål för jämställdhet¹⁶

Nationellt har det utformats jämställdhetspolitiska mål för att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Ett av målen är att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Det finns även en nationell strategi¹⁷ kopplad till arbetet som lyfter fram fyra viktiga områden:

- Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld.
- Förbättrad upptäckt av våld och starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn.
- Effektivare brottsbekämpning.
- Förbättrad kunskap och metodutveckling

3.3 Riktlinjer för våld i nära relation för Upplands-Bro

Dessa riktlinjer är socialkontorets utgångspunkt för hur personer som utsätts för våld i nära relation ska bemötas av kontorets anställda och hur handläggningen ska bedrivas. Riktlinjerna innehåller även en omvärldsanalys, hur kommunens arbete ser ut, en fördjupning kring skyddade personuppgifter och om olika grupper såsom barn, äldre och HBTQ-personer. Även hedersrelaterat våld tas upp i dessa riktlinjer samt andra myndigheters ansvar. Riktlinjerna revideras varje år av Socialnämnden. I riktlinjerna står det även att det ska finnas både förebyggande och strukturerad samverkan när det gäller våld i nära relation i kommunen.

Dessa riktlinjer gäller dock bara socialkontoret och i det framtida strategiska arbetet är det viktigt att sätta samverkan i fokus och se att ansvaret för att minska våld i nära relation inte enbart är socialkontorets ansvar. Dock är det viktigt att utgå från de riktlinjerna i det strategiska samverkansarbetet. Syftet med riktlinjerna är följande:

- Att säkerställa att de utsatta som söker hjälp får ett professionellt bemötande och det stöd de har behov av oavsett vilken verksamhet de vänder sig till.
- Att främja metod- och kompetensutveckling för personal som i sitt arbete kan komma i kontakt med våldsutsatta personer.
- Att utveckla de verksamheter som möter våldsutsatta samt utveckla samverkan mellan dessa.
- Att riktlinjerna ska ge vägledning och konkret stöd i arbetet med personer utsatta för våld i nära relation.

¹⁶ Mål för jämställdhet, <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstalldhet/mal-for-jamstalldhet/>

¹⁷ Regeringskansliet 2017: *En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor*

4 Samverkan och en del av ett kommunövergripande folkhälsoarbete

4.1 Att förebygga våld som en del av ett folkhälsoarbete

Våld i nära relation är ett folkhälsoproblem och det finns behov av att jobba förebyggande parallellt med arbetet med att stötta våldsutsatta i vardagen och att ha beredskap och kunna agera i akuta situationer.

Att bedriva ett strategiskt förebyggande arbete är att ta en bred ansats. Det handlar om att förebygga stereotypa könsnormer och sexism men likväl att se att insatser behövs inom flera områden, till exempel inom förskola, skola och föreningsliv. Forskning visar att arbete som bidrar till förändring av normer om genus är effektivt. Det är ett arbete som bör riktas mot såväl både unga kvinnor som unga män. Viktigt att ta i beaktande är att arbeta normkritiskt inte handlar om att avskaffa normer, utan att identifiera normer som begränsar människor i sina liv, kvinnor såväl som män. Det är dessa normer ett förebyggande arbete siktar på att förändra. Helt enkelt handlar det om att ifrågasätta vad som anses kvinnligt respektive manligt samt arbeta för att förändra de relativt smala ramar som finns idag.¹⁸

Ett strategiskt arbete för att förebygga och minska våld i nära relation innebär samverkan mellan alla kontor i Upplands-Bro kommun. Det är viktigt att understryka att det inte är ett arbete som enbart kan eller ska bedrivas av socialkontoret. Att upptäcka och våga ställa frågor till vuxna och barn kan göras i de verksamheter som möter just vuxna och barn. Det är viktigt att kommunens anställda har kunskap och rutiner för att ställa frågor i olika sammanhang vid misstanke om våld.

4.2 Vad görs idag?

Den workshop som genomfördes i maj 2018 med socialkontoret, utbildningskontoret och kultur- och fritidskontoret visar att det bedrivs arbete för att förebygga och minska våld inom dessa kontor redan idag. Däremot finns det samverkansvinster att göra, samt att intensifiera arbetet för att kunna upptäcka och hjälpa fler som är våldsutsatta, vuxna såväl som barn. Under workshopen arbetade man med två frågeställningar; vad gör vi idag för att förebygga och minska våld i nära relation samt vilka steg behöver vi ta för att utveckla arbetet. Nedan presenteras vad som görs idag inom respektive kontor. Kompletterande underlag från kommunledningskontoret har inhämtats under hösten 2018.

¹⁸ SOU 2014:6 *Män och jämställdhet*

4.2.1 Kommunledningskontoret

Utvecklingsstaben arbetar idag strategiskt med frågor som rör integration- och inkludering, utveckling av mänskliga rättigheter och demokrati samt våldspreventivt arbete. Integrationsenheten arbetar med att upplysa lokalinvanare om jämställdhet och barnaga. En plan för hållbar utveckling är under utarbetning.

4.2.2 Socialkontoret

Socialkontoret arbetar idag utifrån de riktlinjer som tidigare nämnts. Alla socialsekreterare inom socialkontoret utbildas i metoden FREDA. Det är en metod som är framtagen av Socialstyrelsen för att identifiera och beskriva våldsutsatthet. Inom vuxenenheten finns det en socialsekreterare på halvtid som arbetar med fokus på våld i nära relation. Det finns en samordnare för kvinnofrid för det praktiska arbetet inom socialtjänsten (området är ett av tre som samordnaren ansvarar för). Det är få män som utövar våld som söker hjälp, men om någon söker finns det hjälp att tillgå via öppenvården på Härnevimmottagningen. Insatserna bygger på att den som utövar våld ökar förståelsen om sig själv och hittar alternativ till våldshandlingar.

Tillsammans med strategen för våld i nära relation ansvarar dessa tre funktioner (specialiserad socialsekreterare och kvinnofridssamordnare) för att delta i nätverk inom området. De nätverk som är aktuella är Origo (nätverk för hedersrelaterat förtryck) nätverk för Stockholms nordvästkommuner samt Länsstyrelsens strategiska nätverk.

Arbete som bedrivs inom socialkontoret uppdelat på fyra områden:

- **Utbildning- och kompetensutveckling** som dels handlar om utbildning inom verksamma metoder och vidareutbildning för personal och dels att bidra med kompetens till andra enheter och kontor.
- **Samverkan internt och externt** som syftar till att skapa ett effektivt och tryggt arbete för de som är utsatta och även skapa ett kommunövergripande strategiskt arbete.
- **Insatser** inom området, som är socialtjänstens ansvar, och innefattar utredning, samtal, bevilja insatser, stöd och skyddat boende. Om det finns barn med i bilden ska alltid deras behov vara i centrum.
- **Expertkunskap** handlar om att det finns personer inom de olika enheterna som kan ”mer” om frågan, det bedrivs arbete utifrån välbeprövade metoder och personal utbildas kontinuerligt.

För en mer utförlig lista av vad de olika delarna innehåller, se bilaga 1.

4.2.3 Utbildningskontoret

När det gäller evidens och våldsförebyggande arbete är det skolan som arena där de mest verkningsfulla metoderna återfinns.¹⁹ Förskola och skola är en viktig arena utifrån den mängd tid barn och elever tillbringar i de verksamheterna. En viktig uppgift för skolan är att se till att alla elever får delta i all undervisning, även sexualundervisning och idrottsundervisning. Det är viktigt att slå fast att skolan inte är värdeneutral utan har sin bas i mänskliga rättigheter, demokratiska värderingar och att barnperspektivet ska genomsyra all verksamhet. Detta gäller även förskola där det finns stora möjligheter att arbeta förebyggande till exempel med social emotionell träning och normkritiska arbetssätt.

Arbetet som bedrivs inom utbildningskontoret är uppdelat på fyra områden.

- **Samtal** som innefattar att ta sig tid för samtal, genomföra hälsosamtal med elever och motivationssamtal med föräldrar/vårdnadshavare.
- **Utbildning och kompetensutveckling** som inkluderar såväl att personalen går på utbildningar och föreläsningar som att sprida information om vart man kan vända sig genom anslag i de egna verksamheterna.
- **Samverkan** inom utbildningskontoret med andra kontor inom kommunen med syfte att stötta barn/elever och föräldrar/vårdnadshavare.
- **Insatser** handlar om metoder, lektionsteman och värdegrundsarbete inom skolan, men också att se och vara uppmärksam på barns och elevers beteende och ha rutiner för orosanmälan.

För en mer utförlig lista av vad de olika delarna innehåller, se bilaga 1.

4.2.4 Kultur - fritidskontoret

Inom idrotten samlas många barn och ungdomar och detsamma gäller för olika kulturverksamheter såsom bibliotek och kulturskola. Det skapar en arena för att arbeta förebyggande, framförallt på universell nivå. Verksamheter som syftar till att stärka ungas självkänsla och trygghetskänsla bidrar till ett våldsförebyggande arbete.

Arbetet som bedrivs inom kultur- och fritidskontoret uppdelat på två områden.

- **Viktiga vuxna** som handlar om att skapa förtroendefulla relationer för att kunna vara ett stöd och kunna slussa vidare om det finns behov av mer hjälp.
- **Samverkan** som innebär att rådfråga, göra orosanmälningar och medverka på möten för Elevhälsoteamen.

För en mer utförlig lista av vad de olika delarna innehåller, se bilaga 1.

¹⁹ Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällefrågor (2014b). *Inget att vänta på. Handbok för våldsförebyggande arbete med barn och unga.*

4.3 Best practice

Trots att kommunernas ansvar för stöd till våldsutsatta kvinnor har förtydligats under den senaste tioårsperioden finns det begränsad forskning kring vad stödet innehåller idag och hur det bör utformas. En avhandling²⁰ lyfter fram gemensam kunskap och syn på sociala problem för ett fungerande arbete inom området. Vidare visar avhandlingen dels att behoven hos våldsutsatta kvinnor är komplexa men också att det finns stora variationer kvinnor emellan. De kategorier av stöd som lyfts fram som viktiga är:

- Boende (skydd, stöd och långsiktighet)
- Ekonomiskt och praktiskt stöd
- Samtalsstöd (som visar sig vara den form av stöd som inte alltid går att erbjuda inom kommuner)

Utifrån Öppna jämförelser har Sveriges kommuner och landsting identifierat fem faktorer som främjar kvalitet inom kvinnofridsområdet inom kommuner²¹.

1. Många vägar in

Det handlar om att tidigt nå våldsutsatta och våldsutövare och erbjuda olika och lättillgängliga vägar till stöd, hjälp och skydd. Att ha låga trösklar genom att bygga upp kunskap och förtroende för den stöd- och hjälpverksamhet som kommunen erbjuder. Det finns ofta rädslor och föreställningar om vad som kan hända om man ber om hjälp. Det handlar även om att sprida information och göra det förebyggande våldsarbetet tydligt och tillgängligt så att personal både vågar se och ställa frågor.

2. Direkt och adekvat stöd och hjälp

Det handlar om att ha en tydlig process för att kunna agera snabbt. Många våldsutsatta förminskar och förnekar sin utsatthet och därför blir det viktigt att agera snabbt. Säkerheten för den som är utsatt och eventuella barn måste stå i centrum. Det lyfts fram att det krävs specialistkompetens hos en eller flera handläggare inom området och att barnperspektivet ska stå i centrum.

3. Integrera kvinnofridsarbetet i ordinarie strukturer

Det handlar om att bygga upp ett långsiktigt, strategiskt och målinriktat arbete inom ordinarie styr- och ledningssystem. Det är viktigt att arbetet är politiskt prioriterat och att arbetet går från ord till handling, att hitta

²⁰ Ekström, Veronika (2016) *Det besvärliga våldet. Socialtjänstens stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer*. Linköpings Universitet. Filosofiska fakulteten. No. 689.

²¹ Sveriges kommuner och landsting (2016). *Framgångsfaktorer i kvinnofridsarbetet. En undersökning av utvecklingen av arbetet mot våld i nära relationer i kommuner*.

lämpliga indikatorer för att kunna mäta resultat och att sätta tydliga och tidsbestämda mål och delmål.

4. Samverkan med andra samhällsaktörer

Det handlar om att upprätta en strukturerad samverkan inom kommunen och med andra aktörer såsom polis, hälso- och sjukvård och kvinnojourer. I samverkan är det viktigt att tydliggöra roller, ansvar och befogenheter för att arbeta effektivt ihop.

5. Nationellt stöd

Det handlar om att det på ett nationellt plan behöver bedrivas ett aktivt arbete genom att ta fram nationella handlingsplaner och satsningar samt att myndigheter tillhandahåller handböcker, vägledningar och kompetensutveckling inom området. Det innefattar även de projekt som har varit möjliga utifrån nationell finansiering.

4.4 Vi behöver jobba på olika nivåer för att bli framgångsrika

Förebyggande arbete behöver bedrivas på tre olika preventionsnivåer för att det ska bli framgångsrikt. Det handlar om att arbeta på olika sätt på olika arenor för att skapa medvetenhet om våld i nära relation och om kvinnofrid, vart man kan vända sig och ha ett effektivt arbete med de som är utsatta. Nedan beskrivs de tre olika preventionsnivåerna och vad arbete på respektive nivå kan innebära inom detta område.

- **Universell nivå:** är riktat mot alla barn, ungdomar och vuxna utifrån att vi inte kan förutsäga vilka som kommer att bli utsatta. Ett universellt förebyggande arbete är de insatser vi gör *innan* våldet och det hedersrelaterade våldet har skett. Exempel på universella insatser kan vara att biblioteken ställer fram böcker som handlar om utsatthet, våld och att leva i hederskultur eller att unga får tillgång till program som ger verktyg för hälsosamma och jämställda relationer. Ansvaret för det universella arbetet är delat mellan kommunens olika aktörer, interna som externa aktörer.
- **Selektiv nivå:** är akuta insatser när våldet har skett, till exempel att den våldsutsatta och eventuella barn tas om hand i säkra miljöer och akuta skador dokumenteras. Detta är framförallt socialtjänstens ansvar. Selektivt förebyggande arbete riktar sig även till riskgrupper, i detta de som riskerar att utsättas för våld.
- **Indikerad nivå:** är insatser som sker efter det att våld har skett och kan omfatta behandling av såväl våldsutsatta som våldsutövare. För den utsatta innebär det ofta bearbetning av trauma. Det huvudsakliga ansvaret ligger hos socialtjänsten, men ofta är det bra med samverkan med till exempel förskola, skola och äldreomsorgen.

4.4.1 Befintliga strukturer

Det finns idag ett Förebyggande råd som arbetar kommunövergripande för prevention där kommunkontorets funktioner för social hållbarhet, integration samt trygghet och säkerhet ingår. Även nyckelfunktioner från andra kontor deltar i arbetet. Rådet är ett forum där det strategiska kommunövergripande arbetet för att förebygga och minska våld i nära relation kan ingå för att underlätta samverkan mellan funktioner och arbetsområden. Att arbeta förebyggande mot våld i nära relation framgångsrikt innebär att arbeta tvärsektorielt och då är en effektiv samverkan central. Det går hand i hand med drogförebyggande arbete, brottsprevention, integrationsarbete, föräldrastödsarbete samt social hållbarhet. Vad vi än vill förebygga är ett tvärsektorielt samverkansarbete centralt för att lyckas.

4.4.2 Operativ nivå

Under det Förebyggande rådet kommer olika operativa samverkansgrupper skapas, varav en grupp bör ha fokus på att förebygga våld i nära relation. I gruppen bör socialtjänsten, elevhälsa, gymnasier, fritid, polis och Kvinnojouren Anna ingå. Gruppen bör samordnas av strategien för våld i nära relation och syfta till att skapa ett effektivt operativt arbete med samsyn.

4.4.3 Att våga se och våga fråga är avgörande

Avgörande för om arbetet för att minska våld i nära relation ska minska är att anställda och medborgare ska veta vart man kan vända sig om en person berättar om upplevelser av våld, antingen i nära relation eller hedersrelaterat våld. Det behöver finnas lättillgänglig information på olika platser, både digitalt och som information på till exempel skärmar eller lappar inom olika verksamheter.

4.4.4 Kompetensutveckling

Det finns idag en webbutbildning om kvinnofrid och våld i nära relation som tagits fram av Nationellt Centrum för Kvinnofrid (NCK), Socialstyrelsen och länsstyrelserna som nu används runt om i landet.

Ett gott exempel är Kristianstad där snart alla cirka 550 kommunanställda inom arbete- och välfärdförvaltningen har gått kursen. Det innefattar behandlingspersonal, handläggare, HR-personal, SFI-anställda och personal på utvecklingsfunktioner. I andra kommuner finns exempel på att man satt ihop grupper inom olika områden som tillsammans går den webbaserade utbildningen.

5 Utveckling av arbetet

Under workshopen i maj 2018 togs olika förslag på utveckling fram. Utifrån det underlaget samt den kunskap som finns om framgångsrikt arbete, följer här förslag på vidare arbete i Upplands-Bro kommun.

En central del i arbetet är att det ska bli ”lättare” att se och våga fråga om våld genom att öka kunskapen hos alla som möter vuxna och barn om var man kan hänvisa vidare om det är så att personen man pratar med är utsatt för våld.

En viktig del som lyftes fram på workshopen är att lyfta och våga fråga också när det gäller våra egna arbetskamrater, inom våra egna verksamheter. Till exempel om en kollega har blåmärken och/eller skador. Prata med denne, visa omsorg och öppna för dialog. *Jag tror du blivit slagen. Du kan berätta om det om det är så.*

6 Vill du lära mer om kvinnofridsarbete och våld i nära relation?

1. Ekström, Veronika. (2016) *Det besvärliga våldet. Socialtjänstens stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer*. Linköpings Universitet. Filosofiska fakulteten. No. 689.
2. Europarådets konvention förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen). Istanbul maj 2011.
3. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällefrågor (2014b). *Inget att vänta på. Handbok för våldsförebyggande arbete med barn och unga*.
4. Nationellt Center för Kvinnofrid (2010) *Hedersrelaterat våld och förtryck – en kunskaps-och forskningsöversikt*
5. Nationellt Center för Kvinnofrid (2014). *Våld och hälsa. En befolkningsstudie om kvinnors och mäns våldutsatthet samt kopplingen till hälsa*.
6. SOU 2014:6 *Män och jämställdhet*
7. SOU 2014:49 *Våld i nära relationer – en folkhälsofråga*.
8. SOU 2015:55 *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck*.
9. Sveriges kommuner och landsting. (2016) *Framgångsfaktorer i kvinnofridsarbetet. En undersökning av utvecklingen av arbetet mot våld i nära relationer i kommuner*.
10. UNICEF 2016, Female Genital Mutilation/Cutting: A global concern

6.1 Hemsidor

1. **Brottsförebyggande rådet**, www.bra.se
2. **Nationellt Center för Kvinnofrid**, www.nck.uu.se
3. **Origo** - resurscentrum mot hedersrelaterat förtryck och våld www.origostockholm.se
4. **Mål för jämställdhet**, <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstallldhet/mal-for-jamstallldhet/>

5. **Agenda 2030** och de globala målen, med exempel på mål 5 om jämställdhet mellan könen.
(<http://www.globalamalen.se/internationella-dagen-avskaffandet-av-vald-mot-kvinnor/>)
6. **Kvinnokonventionen** för att belysa området som ett folkhälso- och samhällsproblem. (<http://www.unwomen.se/om-oss/vad-gor-vi/stoppa-vald-mot-kvinnor/>)
7. **Barnkonventionen**, ge exempel på mål 19 om barns rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld eller utnyttjande av föräldrar eller andra vårdnadshavare. (<https://unicef.se/barnkonventionen>)
8. **Helhetsgrepp** - Vi delar analysen om att insatserna för att bekämpa våld i nära relationer måste göras utifrån ett rättsligt, socialt, ekonomiskt och hälsorelaterat perspektiv samt inte minst ur ett jämställdhetsperspektiv.
(<http://www.valdmotnara.se/dusomjobbarmedfragan/omvaldinararelationer.4.4f12e2b41399619c73c648.html>)
9. **Ojämlika levnadsvillkor**. Om hur konsekvenser av ojämlika levnadsvillkor och barnfattigdom ökar barns risk att hamna i våldsamma miljöer- och relationer.
(https://resourcecentre.savethechildren.net/node/14233/pdf/rb_rapport_2018_final.pdf samt <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/publikationer/arsrapporter/signaler/>)

Karin Hägglund

Datum
2018-07-09

7 Bilaga 1 Vad görs idag för att förebygga och minska våld i nära relation?

Socialkontoret - fyra arbetsområden

Utbildning och kompetensutveckling

- Utbildning för nyanställda
- Utbildning inom metoden FREDA för berörd personal
- Webbutbildning kring våld i nära relation
- Fråga finns i handläggares utredningsmaterial (BAS)
- Medverkan på utbildningar, interna och externa, om våld i nära relation.
- Bidrar till kompetensutveckling genom informationsträffar om anmälan och socialtjänstens arbete för förskolor, skolor och elevhälsa i kommunen
- Information på SFI om våld mot barn

Samverkan internt och externt

- Inrättande av tjänst som strateg för våld i nära relation för kommunövergripande arbete och samverkan
- Samverkan med Kvinnojouren Anna
- Samverkan med Origo, kompetenscentrum mot hedersrelaterat förtyck och våld.
- Samverkan med polis
- Samverkan med BVC
- Samverkan med familjerätt
- Samverkan mellan socialkontorets enheter då det ofta handlar om både barn och vuxna
- Orosanmälningar mellan enheter inom socialkontoret
- Lotsa rätt genom samverkan
- Informerar den utsatte om andra samhällsaktörer

Insatser

- Tar emot anmälningar och ansökningar

- Inleder utredning på alla barn som utsatta för våld eller bevittnat våld hemma
- Erbjuder möte
- Stödsamtal & rådgivning
- Utreder och placerar
- Vid nybesök ställs frågan om våld
- Barnens behov i centrum (BBIC), att fråga om våld även om inte utredningen handlar om det
- Polisanmälan i vissa fall
- Insats familjebehandling, kommunens öppenvård Solängen
- Erbjuder stöd/insatser via vår öppenvård
- Erbjuder anhörigstöd
- Skyddat boende
- Involvera nätverk som stöd för förändring
- Särskilt boende för äldre. Vi är uppmärksamma på hur besökande barn behandlas av boende (många gånger dementa)
- Alltid skydda barn
- Uppmärksammar relationsvåld inom alla målgrupper

Expertkunskap

- Speciell funktion, socialsekreterare med expertis inom våld i nära relation inom Vuxenheten
- Utreder hur våldet påverkar barnet och erbjuder stöd utifrån det på Barn och ungdomsenheten
- Kontinuerlig användning av metoden FREDA som är ett underlag för samtal om det våld som förekommit och bedömningen av behov av hjälp och skydd
- Arbetar med Trappan som är en modell för krissamtal med barn som upplevt våld i sin familj
- Arbeta med familjen och ge stöd att inte använda våld
- Gör upp planering för om förändringen inte håller i sig. Vad gör vi då? Vem gör vad? Hur, när och vad blir konsekvenserna? Alla i familjen, både det privata och professionella nätverket ska veta och aktiveras
- Varje enhet inom myndighet har (ska ha) en representant för enheten som jobbar lite extra i frågan.

Utbildningskontoret – fyra arbetsområden

Samtal

- Samtal i elevhälsan
- Ge utrymme till samtal
- Föräldragrupper och babymassage ger utrymme till nära samtal
- Prata i skolan kring barnkonventionen – öppna för samtal om barns rättigheter
- Samtal med elever om våld och värderingar. Våld är aldrig acceptabelt
- Stöttande samtal
- Enskilda hälsosamtal med elever (ställer direkta frågor om hemsituation, mående och hälsa)
- Motivationsarbete i enskilda samtal, till exempel kring att lämna relation och förändra sitt beteendemönster
- Förskolechef och pedagoger har gemensamma samtal med föräldrar/vårdnadshavare

Utbildning och kompetensutveckling

- Utbildning för personal kring våld i nära relation och hedersfrågor av psykologer i Resursteamet.
- Handledning för personal
- Anslag i skolans lokaler om BRIS och var man kan vända sig
- Resursteamet genomför föreläsningar om våld i nära relation till skolpersonal

Samverkan

- Samarbete mellan enheter inom Utbildningskontoret, till exempel att skolpersonal uppsöker kurator vid oro
- Elevhälsoteamets möten varje vecka
- Rådfrågor och gör orosanmälningar till socialtjänsten
- Samarbete socialtjänst kring utredningar
- Samarbetar med Solängen och Bryggan
- Samarbetar med Kvinnojouren Anna

Insatser

- Arbetar med metoden ”Stopp min kropp”
- Temaarbete om sexualitet och heder på språkintröduktion
- Medvetandegör Barnkonventionen i verksamheten
- Värdegrundsarbete i klassrum/barngrupper
- Ställer frågor till föräldrar vid oro för barn

- Dokumenterar samlar information kring barnet, agerar ”ögon och öron” genom att se till elevers beteende, uppvisade svårigheter och observerar relation till exempel i elevstödmöten där föräldrar medverkar
- Grupper för generellt föräldrastöd
- Rutiner för att anmäla inom förskola och skola
- Förskolan arbetar kring ett material med figuren ”Liten och trygg”
- Förskola arbetar med barnen kring känslor. Att bära hemligheter etc.
- Reagerar för syskons oro för yngre/äldre syskon
- Öppna förskolan har informationsmaterial om våld i nära relation och pedagogerna har kunskap inom ämnet.

Kultur -och fritidskontoret – två arbetsområden

Viktiga vuxna

- Kulturpedagogerna är viktiga vuxna som ser och hör och ofta har unga stort förtroende för dem
- Vara ett stöd för unga i verksamheten
- Lyssnande till ungas historier
- Reagera för syskons oro för yngre eller äldre syskon
- Slussar vidare till hjälp

Samverkan

- Gör orosanmälningar till socialtjänsten
- Anmäler oro till skolledning
- Ringa och rådfråga Barn- och ungdomsenheten (barn, ungdomsenheten)
- Medverkar på möten för Elevhälsateam
- Samverkan med BVC om barns utveckling till exempel läsförmågan
- Samverkan med polis och anmäler vid behov